

Prof. dr hab. Ewa Czerniawska
Wydział Psychologii
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, dnia 28.08.2023

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Sabiny Zięby
„*Learning how to learn. Investigating and fostering self-regulated learning in higher education*”

**Rozprawa przygotowana w Instytucie Psychologii, Wydziału Filozoficznego
Uniwersytetu Jagiellońskiego**

Promotor: prof. dr hab. Agnieszka Niedźwieńska

Rozprawa mgr Sabiny Zięby mieści się w obszarze poszukiwań nad samoregulowanym uczeniem się – SRL (*self-regulated learning*). W recenzji będę posługiwała się powyższym skrótem. Wybór konkretnych zagadnień oceniam jako ciekawy i aktualny. Coraz silniej podkreślana konieczność uczenia się przez całe życie – *life long learning* – wiąże się z potrzebą rozwoju umiejętności samodzielnego inicjowania procesów poznawczych oraz wzbudzaniem do nich motywacji. Ponadto w ostatnich latach, także na skutek pandemii COVID-19, znacząco zwiększył się udział zdalnego uczenia się, które stawia przed nauczającymi i uczącymi się nowe wyzwania. Oba te obszary doktorantka uczyniła przedmiotem swoich badań.

Rozprawa składa się z następujących części: streszczenie w języku angielskim i polskim, wprowadzenia, siedmiu rozdziałów, piśmiennictwa oraz załączników. Streszczenie zawiera krótką charakterystykę zawartości pracy. Zawartość zasadniczej części pracy przedstawia się następująco. Krótkie wprowadzenie ma charakter ogólny i sygnalizuje podłoże wyboru zagadnień oraz zawartość pracy. W rozdziale 1 Autorka zaprezentowała przegląd danych z literatury na temat samoregulacji i jej rozwoju. W rozdziale 2 omówione zostały dane na temat SRL, w tym modeli, rozwoju, różnic indywidualnych w tym zakresie oraz powiązania z uczeniem się zdalnym. Rozdział 3 został poświęcony sformułowaniu problematyki dwóch pierwszych badań. Treści zawarte w wymienionych rozdziałach, stanowiących część teoretyczną, zostały dobrze dobrane, prawidłowo zorganizowane i opisane. Autorka umiejętnie wybrała informacje z literatury psychologicznej. Lektura wskazuje na odpowiedni poziom kompetencji teoretycznych autorki, umiejętność selekcji danych z literatury, dostrzegania luk w wiedzy oraz zwięzłego referowania podstaw teoretycznych badań własnych.

Pozostałe cztery rozdziały zawierają sprawozdanie z badań własnych. Rozdział 4 zawiera opis hipotez, metody, analizy uzyskanych wyników oraz dyskusję Badania 1, poświęconego rozwojowi SRL przy przejściu na wyższy etap kształcenia. Rozdział 5 prezentuje hipotezy, metody, analizy uzyskanych wyników oraz dyskusję Badania 2, poświęconego roli podpowiedzi metapoznawczych dla SRL w przypadku uczenia się zdalnego. Rozdział 6 został poświęcony Badaniu 3, którego celem było poznanie roli podpowiedzi metapoznawczych w uczeniu się komputerowym w warunkach laboratoryjnych. Rozdział 7 zawiera ogólną dyskusję i rekomendacje dla przyszłych badań.

Przywołane piśmiennictwo jest bardzo obszerne (około 300 pozycji) i zawiera pozycje istotne z punktu widzenia tematyki pracy. W załącznikach zamieszczono materiały wykorzystywane w badaniach.

Punktem wyjścia pracy, na poziomie ogólnym, było pytanie o rozwój SRL przy przejściu na wyższy etap kształcenia. Na podstawie analizy danych z literatury przedmiotu Autorka sformułowała hipotezy zakładające, że zmiana instytucji kształcenia, z liceum na studia wyższe, wpływa na rozwój SRL. Ponadto sprawdzała rolę inteligencji dla SRL oraz związki tych zmiennych z osiągnięciami. Oceniam sformułowane pytanie i hipotezy jako ciekawe, a organizację badań podłużnych, w których wzięli udział uczniowie liceum i technikum, jako pomysłową. Drugim obszarem badań było znaczenie podpowiedzi metapoznawczych dla SRL w przypadku uczenia się zdalnego w warunkach naturalnych i laboratoryjnych.

W celu zweryfikowania sformułowanych hipotez Autorka zaprojektowała pierwotnie dwa badania. Pierwsze, jak wspomniałam powyżej, miało głównie na celu sprawdzenie, czy przejście ze szkoły średniej, liceum, na studia, wiąże się z rozwojem SRL. Najważniejsze rezultaty są następujące: (1) SRL wzrosło u uczących się, którzy podjęli studia; (2) u tych uczących się wzrosła również wartość przypisywana uczeniu się; (3) wzrost SRL był powiązany z podejmowaniem dodatkowych działań skierowanych na usamodzielnianie się; (4) związki między inteligencją i osiągnięciami w nauce były złożone i zależały od poziomu SRL. Najważniejsze stwierdzenie wynikające z Badania 2 jest następujące: grupa otrzymująca podpowiedzi metapoznawcze nie uzyskała wyższych wyników w uczeniu się zdalnym. Jednak po odrzuceniu osób, które poświęciła bardzo mało czasu na zapoznawanie się z materiałem, wykazano pozytywne znaczenie podpowiedzi. Te wyniki stały się podstawą do zaprojektowania kolejnego badania, w którym również zastosowano uczenie się zdalne i

podpowiedzi metapoznawcze versus ergonomiczne, ale przebiegało ono w laboratorium, nie zaś w pełni zdalnie. Również w tym badaniu wskazówki metapoznawcze nie przyniosły oczekiwanych pozytywnych rezultatów dla SRL, co doktorantka interpretuje jako skutek wysokiej motywacji i posiadanej wiedzy uczących się, które to czynniki spowodowały wysoki poziom SRL. Warto zauważyć, że nie wszystkie składowe stylu uczenia się mogą rozwijać się w takim samym tempie. Relatywnie szybciej obserwuje się z reguły przyswajanie nowych strategii poznawczych i metapoznawczych, wolniej przebiegają zmiany w zakresie motywacji i koncepcji uczenia się. Może to skutkować porzucaniem przez uczących się nowych strategii, wkrótce po ich poznaniu. Jednorazowe zastosowanie podpowiedzi metapoznawczych jest prawdopodobnie zbyt krótkim treningiem dla zaobserwowania trwałych zmian.

Od strony merytorycznej oceniam pracę pozytywnie. Najważniejszym kryterium oceny rozpraw naukowych jest wkład do wiedzy, oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. W przypadku recenzowanej pracy zostało ono spełnione. Przede wszystkim rezultatem badań jest wykazanie rozwoju SRL, następującego wraz z przejściem na wyższy etap kształcenia oraz w związku z podejmowaniem różnych działań ukierunkowanych na usamodzielnienie się. Ponadto wykazano, że rola podpowiedzi metapoznawczych dla SRL w sytuacji uczenia się zdalnego nie zawsze jest pozytywna, tzn. nie musi prowadzić do podwyższenia poziomu SRL oraz wyników uczenia się. Przeważnie badacze (i recenzenci) nie lubią wyników negatywnych, jednak także one mają wartość poznawczą. Co za tym idzie fakt nie stwierdzenia związków między zastosowaniem podpowiedzi metapoznawczych i efektami także ma znaczenie dla teorii i organizacji przyszłych badań oraz wynikających z nich zaleceń praktycznych dla planowania materiałów do uczenia się zdalnego.

Niezależnie od ogólnej pozytywnej oceny części teoretycznej i programu badań własnych, formułuję kilka uwag o charakterze sugestii dla przygotowania danych do druku. Pierwsza dotyczy zbyt zdawkowego, w mojej opinii, potraktowania związków inteligencji i metapoznania. Danych na ten temat jest od dawna dużo i wskazują one na bardzo złożone relacje między obu konstruktami (por. np. już dość dawny tekst Czerniawska, E. 2006, *Metapoznanie a inteligencja – przegląd poglądów teoretycznych i wyników badań. Przegląd Psychologiczny*, 49, 119-140).

Druga sugestia dotyczy włączenia niektórych ważnych nurtów poszukiwań, np. Jana Vermunta, którego koncepcja i *Learning Styles Questionnaire* były wykorzystywane w wielu

badaniach z udziałem studentów, w kilku, co najmniej, krajach, w tym w Finlandii (przez Kirsti Lonkę i Sari Lindlom-Yläänne), dostarczając ciekawych i ważnych danych na temat rozwoju samoregulacji w trakcie studiów wyższych, także z uwzględnieniem rodzaju kierunku studiów. Ich włączenie mogłoby znacząco wzbogacić dyskusję wyników.

Dokonując oceny rozprawy z metodologicznego punktu widzenia należy podkreślić odpowiednie kompetencje Autorki jako projektantki i realizatorki badań. Dokonała krytycznej analizy procedur badawczych stosowanych przez innych badaczy, zaprojektowała postępowanie empiryczne adekwatne wobec postawionych pytań oraz dobrze dobrała metody analiz statystycznych do stawianych przez siebie pytań. Opis procedury badań jest klarowny. Wybór narzędzi badawczych jest poprawny. Na szczególne podkreślenie zasługują: (1) uwzględnienie schematu badań podłużnych, który stawia większe wyzwania przed badaczem, ale pozwala uzyskać istotnie więcej danych; (2) fakt zastosowania metody dzienników dla zweryfikowania rzetelności kwestionariusza Motywacyjnych Strategii Uczenia się; (3) staranność w doborze badanych grup, w tym ich liczebności.

Od strony formalnej praca spełnia wymagania stawiane pracom naukowym z zakresu psychologii. Struktura treści jest adekwatna, sposób prezentacji danych w części teoretycznej i empirycznej oceniam jako właściwy. Pojawiają się niedociągnięcia redakcyjne, jak literówki i niezręczności stylistyczne.

Sformułowane uwagi krytyczne nie są na tyle istotne, aby obniżyć ogólną pozytywną ocenę rozprawy. Konkludując formułuję opinię, że rozprawa „*Learning how to learn. Investigating and fostering self-regulated learning in higher education*” odpowiada warunkom określonym w artykule 187 ust. 3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.), i wnoszę o dopuszczenie mgr Sabiny Zięby do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Ewa Czerniawska